

Nasjonalsosialismens røtter

av Jan Arild Snoen
12/5-92. Morgensbladet

Del II av II

Her følger andre og siste del av Jan Arild Snoens kronikk om nasjonalismens røtter. Del en stod i lørdagens utgave.

På en rekke områder kan man se Senterpartiets støtte til en korporativ økonomi. Skallet av privat eiendomsrett er fremdeles viktig for Senterpartiet. Her skiller det seg fra SV og Ap, og stemmer derfor fra tid til annen sammen med de borgerlige partiene i slike saker. På den annen side er det knapt nok noen som ønsker sterkere reguleringer enn Senterpartiet, hovedsakelig motivert av hensynet til Senterpartiets egen velgergruppe i distriktene. Sp er f. eks. en pådriver for mer bruk av konsesjonslover, ikke bare i jordbruket, men også i industrien. Det blir nå stadig tydeligere at Senterpartiet ligger betydelig til venstre for Arbeiderpartiet i økonomisk politikk. Følgende kunne gjerne vært et Lahnstein- eller Solheim-sitat: «Det liberale, Kapitalistiske samfunn med sin næringsfrihet, sin frie konkurranse, sine sjølreglerende lover som i virkeligheten førte til alles kamp mot alle, gjorde egennytt til drivkraften i den samfunnsøkonomiske utvikling og det sentrale for hvert enkelt menneskes tilværelse.» Uttalesen stammer fra fascistene Halvard Olsen. Til sammenligning står

det i innledningen til Senterpartiets prinsipp-program at partiet «blei danna for å motarbeide ein liberalistisk politikk som basert seg på frihandel, fri konkurranse og den sterkeste sin rett til å prege den økonomiske utviklinga.» Både for Senterpartiet, sosialistene og fascistene fremstår således kapitalismen og liberalismen som den klareste motpart. Halvard Olsen kritiserte videre kapitalismen for at produksjonen ikke skjer «for å tjene samfunnsmessige formål eller folkefelleskapets behov, men utelukkende for å tjene mer penger, vinne rikdom og makt.»

Olsen var formann i Jern og Metall i 7 år, og LO-formann i ti år, før han følte det naturlig å slutte seg til Quisling. En sammenfatning av nasjonalismen og sosialismen finner man godt uttrykt av Eugene Olaussen. Bortsett fra det med «jøder» kunne det følgende nesten være Erik Solheim i EF-debatten: «Dere revolusjonære arbeidere som i utallige kamper kjempet mot pengemakten for de sosialistiske idealer, hvad nøler dere efter. Vil dere stå utenfor og furte, vil dere intet forstå, vil dere bli haleheng til engelske lorder og amerikanske pengejøder og bli klappet på ryggen av vårt eget flosshattbærende aristokrati fra Westend? Eller vil dere sammen med de tuseener av revolusjonære og nasjonale arbeidsfolk fra by og bygd, fra plog

og maskin, fra fiskevær og gruber, fra anlegg og skoger gå veien mot fremtiden?»

Denne oppfordringen til å slutte seg til Nasjonal Samling kom fra en mann som i ti år var redaktør av Arbeiderpartiets ungdomsforbunds blad, Klassekampen. Så kan man vel innvende at SVs sosiale profil, dvs. deres villighet til å gi mer til alle grupper som skriker om skattepenger, er diametralt motsatt fascistiske hjerterå politikk. . . Dessverre, selv ikke her kan man finne et tydelig skille. Som historikeren Øystein Sørensen har dokumentert, var NS et foregangsparti her til lands når det gjaldt å utbre velferdsstaten, og var bl. a. i første rekke til å foreslå barnetrygd. Også internasjonalt var fascismen langt fremme i kampen for å gjøre velferd til offentlig anliggende.

Fascismens «sosiale profil» baserer seg på dens grunnleggende kollektivismen. Kollektivismen er et utvilsomt fellestrekk mellom fascismen og sosialismen, og ett av mange trekk som skiller begge fra liberalismen. Individet er i begge varianter av sosialismen fullstendig underordnet kollektivet. Kollektivet har også et omfattende ansvar for folkets velferd. Forskjellen ligger i hvilket kollektiv som skal dominere - klassen eller nasjonen. En påfallende mengde fascistiske begynte sin karriere i venstresosialistiske partier. Flere nordmenn er nevnt ovenfor. Det er også velkjent

at Quisling selv i 1924 foreslo for både Arbeiderpartiet og Kommunistpartiet å danne «røde garder».

Blant italienske og franske fascistiske var nesten hele lederskapet tidligere kommunister. I mange land, bl. a. Tyskland og Norge, var også koblingen til bondestanden klar. Quisling satt som kjent som forsvarsmister i en Bondepartiregjering, og i 1934 forhandlet bl. a. Bondepartiet og NS om å gå sammen i en «nasjonal blokk». NS hadde også en forløper på bygdene som oppsto som en følge av krisen i jordbruksnæringen - Bygdefolkernes Krisehjelp. I Tyskland ble slagordet «Blod og Jord» et symbol for nazistenes lengsel tilbake til det enkle livet på landet, før kapitalismen, urbaniseringen og industrialismen kom inn i paradiset og gjorde mennesket fremmed for naturen. Man kan også se paralleller mellom «Blut und Boden» og dagens grønne bevegelse, som særlig har fått fotfeste i det norske SV. Her dukker den nasjonalistiske sjøbergingsideologi opp igjen. Knut Hamsuns forfatterkap er forøvrig et typisk eksempel på denne type mystisme og bonderomantikk. Hamsun tok da også konsekvensen av sitt syn og ble fascist. Det burde være et tankekors for SV at det i EF-kampen har lagt til side mange av de elementer som klart skiller venstresosialismen fra fascismen. Internasjonalismen er hos dagen SV vanskelig å få øye på. Kollektiv eiendomsrett til pro-

duksjonsmidlene er død og begravet hos SV som overalt ellers, og erstattet med reguleringer av private eiere, gjerne med stor innflytelse fra fagforeningene, noe som passer fint i en fascistisk økonomi. Til og med venstresosialismens vektlegging på fornuften fremfor følelser, en sentral forskjell i venstresosialistenes og fascistenes ideologi og fremtoning, har blitt vesentlig mindre markant under Solheims populisme, og den gjensidige usakelighet som EF-debatten frembringer. Senterpartiet har gjennom det korporative jordbruksystemet bundet seg tett til prinsipper i fascistisk økonomi. For SV, som fremdeles har en stor EF-opposisjon og sterke internasjonale krefter, bør det fremdeles finnes håp.

Selv om hverken Senterpartiet eller Sosialistisk Venstreparti er, eller kommer til å bli, fascistiske partier, er fellestrekkene ikke til å komme utenom. SP og SV utfordrer ikke den liberale rettsstaten direkte, men de utfordrer i aller høyeste grad den liberale markedsøkonomi, som overalt har vist seg å være den beste forsikring, ikke bare for en stabil økonomisk fremgang, men også for individuell og politisk frihet. Det er på tide at tabuene rundt nasjonalsosialismen fjernes.

Selv om de mest åpenbart avskyelige ideene er gravlagt, lever mange av de tilsynelatende mer uskyldige videre.

